ĦSIEB L-ILMA ĠIERI FIL-BIRGU
TA' L-IMGĦODDI

Anton Attard

Fl-imgħoddi, l-aktar fi żmien l-ordni ta' San Ġwann, il-biża' ta' xi assedju mill-Misilmin kien iġiegħel lill-mexxejja tal-poplu jieħdu ħsieb li xi ħażniet ta' bżonnijiet essenzjali ma jkunu neqsin qatt. Minn ta' quddiem fost dawn kien l-ilma.

Għalkemm wara l-Assedju ta' l-1565, il-Kavallieri bnew u marru fil-Belt Valletta, l-importanza strateġika tal-Birgu baqgħet li kienet qabel. Kienet ħaġa ċerta li, għal darb'oħra, jista' jkun il-mira ta' l-għadu. Għalhekk kien jinħtieġ li din il-belt ikollha dejjem għall-lest il-bżonnijiet essenzjali għall-għejxien ta' l-abitanti, f'każ li jingħalqu l-bibien tas-swar minħabba xi ħbit.

Il-provista ta' l-ilma kienet minn ta' quddiem f'moħħ l-amministraturi u spiss kien isir stħarriġ biex jaraw il-qagħda ta' dan il-prodott essenzjali. Stħarriġ ta' din l-għamla kien sar f'Mejju ta' 1645 mill-Gran Prijur ta' Alvernja, Fra De La Viriville. Dan kien ħalla rapport iddettaljat ħafna dwar il-qagħda tal-ħażniet ta' l-ilma li kien hemm fil-Birgu ta' dak iż-żmien.

SITT GĦEJUN TA' L-ILMA ĠIERI

Fl-istħarriġ li għamel, il-Gran Prijur iltaqa' ma' sitt nixxiegħat ta' ilma, li dwar kull waħda minnhom ħalla tagħrif iddettaljat għall-aħħar. Fir-rapport li ħejja, għamilha ċara li f'dawn il-bjar ma jidħolx ilma tax-xita, iżda jimtlew biss bl-ilma ġieri li jnixxi mill-vini fil-blat.

L-ewwel waħda li żar kienet f'*Xatt ix-Xwieni* (illum ix-Xatt ta' Sant' Anġlu jew ta' San Lawrenz). Din kienet fid-dar ta' Geo Domenico Bonnici, Alfier tal-Birgu. L-ilma kien jinġabar f'bir fond tletin xiber, għalkemm dakinhar li rah kien fih biss erbatax-il xiber ilma. Għalkemm l-ilma ma kienx tal-kwalita' mixtieqa, il-Prijur iddikjara li kien tajjeb għall-ħasil u biex jinxtorob mill-bhejjem.

Mhux bogħod wisq minn din, fi *Triq San Lawrenz*, kien hemm nixxiegħa oħra. Din kienet fid-dar li kellu Nardu D'Armeni, mikrija lil Ġużeppi Camilleri. L-ilma li joħroġ minnha kien jispiċċa f'bir fond sittax-il xiber. Għalkemm dan kien xi ftit salmastru, f'każ ta' ħtieġa seta' jinxtorob ukoll u seta' jintlaħaq mit-triq faċilment.

Ftit 'il fuq, fi *Triq ta' Lhud*, li parti minnha għadha teżisti sal-lum, fid-dar ta' Dun Klement Attard, Fra Viriville qal li eżamina bir li jimtela bl-ilma ġieri. Għalkemm il-bir kien fond tnejn u tletin xiber, meta rah hu kellu biss sitt ixbar ilma. Kien ilma frisk, ħelu, u tajjeb għax-xorb. Il-ħerża tal-bir kienet tintlaħaq mit-triq li kien hemm fuq wara tad-dar.

Fl-istess triq, f'dar li kien jgħammar fiha Kristoforo Mino', De La Viriville jgħid li kien hemm nixxiegħa oħra. L-ilma li joħroġ minnha kien jinġema' f'bir fond erbgħa u għoxrin xiber; għalkemm kien jasal biss f'livell ta' sitt ixbar. L-ilma kien joħroġ kotran tant, li l-ekwipaġġ tax-xini Kapitana, wara jum sħiħ itellgħu minnu, baqa' ma tbattalx. Il-kavallier żied jirrapporta li għalkemm l-ilma kien ftit salmastru, iqisu tajjeb biex jintuża għat-tisjir, għall-għaġna tal-ħobż, u biex jixorbuh il-bhejjem.

Ħażna oħra ta' ilma ma kenitx 'il bogħod wisq minn dawn it-tnejn. Din kienet taħt id-dar, propjeta' tal-knisja ta' San Lawrenz, bieb ma' bieb ma' l-imħażen li kien għad għandu l-Ordni fi Triq Monserrat. Il-ħerża tal-ġiebja kienet tista' tintlaħaq mit-triq. Ingħad li din ġiet imbarrata sbatax-il sena qabel, wara li fiha kienet intefgħet u għerqet mara. Iżda wara li ġiet eżaminata, fuq ordni ta' De La Viriville, inkixfet mill-ġdid. Instab li l-ġiebja kienet fonda erbgħin xiber u wiesgħa daqs għoxrin oħra. L-ilma kien fond biss erbat ixbar. Instab li dan kien ilma frisk, ħelu u tajjeb għax-xorb. Iżda billi kienet ilha magħluqa għal dan iż-żmien kollu, ingħata parir li, wara li titnaddaf mill-materjal li kien inġabar fiha, titħalla miftuħa għall-arja, biex toħroġ l-umdita'.

Nixxiegħa oħra li qanqlet ċerta kurżita', kienet dik li spezzjona l-Gran Prijur fid-dar ta' Filippu Casbor, fi triq li indikawha bħala *'l isfel mal-ġenb tal-Palazz ta' l-Inkiżitur*. Din tista' tkun dik li llum hi *Triq il-Lbiċ*. Hawn l-ilma kien jinġama' f'ħofra fonda erbatax-il xiber bi tlieta oħra wiesgħa. Għalkemm l-ilma qatt ma naqas, ma kienx iżomm fl-istess livell. Waqtiet kien jogħla u f'oħrajn jitbaxxa. B'hekk, tqieset li ma tistax torbot fuqha. L-ilma fiha tqies tajjeb għat-tisjir, għal xi għaġna, u għall-

Dnejiem. Ghalkemm ii-hofra, jew Dir, kien fil-bitha tad-dar, fkaż ta' ħtieġa seta[1] jintahac faċiimen: minn oarra t-triq.

GĦADHOM HEMIVJ I^LUM?

Tu! dawn ii-350 sena, fil-Birgu tibdi kbir u mhu ghalkemm tażżarda taħseb fejn dawn l-ghejun setghu kienu. Iżda meta tkellimt ma' xi anziani, uhud minnhom jiftakru diversi pompi li bihom kienu jtellghu l-ilma fi ckunìthom.

Semmewli wahda arib id-dar ta' l-Arcipriet. Jista' jkun li hawn, fl-antik, seta' kien hawn id-dar ta' l-Alfier Bonnici.

Jiftakru ohra fejn *Triq Sant' Anton* tiltaqa' ma' *Triq il-Palazz tal-Gvematur,* viċin il- Allura, din tista' tkun dik ta' Kristofru Mino' jew ta' Dun Klement.

Ohrajn semmew pompa ohra fi *Triq il-Lbiċ,* kantuniera ma' *Triq il-Papa Alessandri!.* Ma tridx wisq biex din tkun dik li kellu f daru Filippu Cosbor.

Pompa ohra li semmewli kienet in-naha tax-xaqlibs maghrufa bħala *l-Imġarraf.* Tghid din kienet dik fid-dar ta' Nardu d'Armeni?

Kien hemm pompa ttella' l-ilma n-naha *tal-Pjazzetta,* qrib ii-knisja ta' Monserrat. F'din ix-xaqliba hu maghruf li l-Ordni keliu xi bini, fosthom il-Palazz tal-Gran Mastru u mieghu probabbilment xi mhażen ukoll. Ailura jista' jkun li hawn kien hawn in-nixxiegha li fil-ġiebja taghha kien gharrqu lil dik il-mara.

Tghid l-awanzi fit-teknoloġija u x-xjenza tal-lum jìstghu jwasslu ghas-sejba jew ii-konferma ta' uhud minnhom?

Bibliografijc

Librerija Nazzjonali - Ms. **Vol. X** ff.729-732

TRIQ IL-LBIĊ - In-naha t'isfel tal-Palazz ta' Mnkizitur, fejn l-anzjani jiftakru pompa ttella' l-ilma. Fuq ix-xellug dar antika li tista' tkun dik ta' Filippu Cosbor